

Шинкаренко Інна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, соціології та педагогіки,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Лукомська Аліна,
інспектор відділу комплектування управління кадрового забезпечення,
Головне управління Національної поліції в Дніпропетровській області,
старший лейтенант поліції

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ У ПРАВООХОРОНЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, як надзвичайна форма організації суспільного життя, супроводжується підвищеною загрозою життю, зростанням соціального напруження, невизначеністю майбутнього та необхідністю швидкої адаптації до зміненої реальності. За таких екстремальних соціально-політичних умов працівники правоохоронних органів виконують функцію ключового елемента забезпечення громадської безпеки та правопорядку, несучи відповідальність за стабільність соціального середовища та реагуючи на загрози в умовах підвищеного ризику й стресу. Це, у свою чергу, призводить до значного психоемоційного навантаження, що підвищує ризик деструктивних форм емоційного реагування, зокрема агресії.

Агресія як емоційно-поведінкова реакція є складовою частиною базового адаптаційного репертуару людини [1, с. 35]. Вона має глибоко вкорінені біологічні та психологічні витоки, пов'язані із самозбереженням, домінуванням та встановленням меж міжособистісної взаємодії. У звичайних умовах функціонування суспільства агресія може слугувати механізмом мобілізації ресурсів у відповідь на загрозу або фрустрацію. Проте у професійному середовищі, зокрема в діяльності правоохоронних органів, агресивна поведінка, що виходить за межі соціально прийнятного, становить серйозну загрозу як для суб'єкта дії, так і для об'єктів його взаємодії.

Агресивна поведінка в діяльності правоохоронців є багатогранним феноменом: з одного боку, певний рівень агресивності може бути адаптивним, проявляючись у рішучості, цілеспрямованості, здатності до оперативного реагування в небезпечних ситуаціях. З іншого боку, неконтрольована або надмірна агресія є чинником ризику як для самого правоохоронця, так і для громадянського населення. Актуальність дослідження особливостей агресії у цій професійній категорії в умовах воєнного стану зумовлюється необхідністю

формування системи профілактики деструктивних проявів і підтримки психоемоційної стійкості працівників поліції.

Низка вітчизняних дослідників, зокрема Н. М. Теслик і Н. В. Коляда, розглядають агресивність не лише як потенційну загрозу деструктивної поведінки, але й як адаптивний ресурс, що може мати позитивне значення у професійній діяльності працівників правоохоронних органів. У своїх працях вони акцентують увагу на тому, що за умови нормативного, контрольованого прояву агресивність здатна виступати важливим психологічним інструментом у діяльності поліцейського. Зокрема, у даному контексті агресивність інтерпретується як прояв психологічної стійкості, внутрішньої сили особистості, наполегливості у досягненні цілей, здатності до швидкого прийняття рішень у складних або небезпечних ситуаціях, а також як готовність активно захищати правопорядок і законні інтереси громадян.

Таким чином, контрольована агресивність може сприяти ефективнішому реагуванню на виклики службової діяльності, особливо у конфліктогенних ситуаціях, де потрібні рішучість, самовладання та готовність до активних дій. Вона виступає своєрідним внутрішнім ресурсом, що дозволяє протистояти зовнішньому тиску, мобілізувати сили у критичних обставинах та не допустити пасивності або розгубленості.

Однак ті ж автори підкреслюють, що агресивність може мати й негативні наслідки, особливо в умовах надмірного або тривалого стресу. У таких випадках, коли поліцейський перебуває у стані хронічного психоемоційного напруження, агресія втрачає свою регуляторну функцію і набуває деструктивних рис. Вона починає проявлятися у формі імпульсивних або непропорційних реакцій, втрати контролю над емоціями, надмірної жорстокості, що може призвести до порушення етичних та правових норм у службовій діяльності. У таких ситуаціях агресивність вже не є адаптивним механізмом, а, навпаки, перетворюється на чинник девіантної поведінки, що несе загрозу як для самого працівника, так і для суспільства загалом [3, с. 100].

З метою мінімізації таких ризиків на етапі професійної підготовки майбутніх працівників поліції активно залучаються фахівці психологічного профілю, які здійснюють цілеспрямовану психокорекційну та психопрофілактичну роботу. Основним завданням такої діяльності є формування у правоохоронців здатності до розпізнавання емоційних тригерів, керування агресивними імпульсами, а також розмежування емоційної та професійної складових службової діяльності. Це дозволяє уникнути переносу суб'єктивної оцінки ситуацій на об'єктивну правозастосовну практику, що є критично важливим у контексті недопущення перевищення службових повноважень.

Окремо варто зазначити феномен так званої «кумулятивної агресії», яка виникає внаслідок тривалого накопичення негативних емоцій, пов'язаних із

професійною діяльністю в умовах підвищеної небезпеки, емоційної нестабільності та соціальної напруги. У результаті така агресія може перенестися з професійної сфери до приватного життя, проявляючись у міжособистісній жорстокості, конфліктах із близькими, підвищеній дратівливості та навіть у психосоматичних розладах [2, с. 34].

Тому ми вважаємо, що для зниження ймовірності проявів деструктивної агресії серед представників правоохоронних органів особливої уваги заслуговує формування в них розвинених навичок емоційної саморегуляції. Це передбачає не лише здатність контролювати власні емоції у стресогенних ситуаціях, а й активне опанування технік конструктивного управління агресивними імпульсами. Одним із найефективніших способів такого перенаправлення емоційної напруги є залучення до систематичної фізичної активності. Зокрема, заняття спортом сприяють фізіологічному вивільненню надлишкової енергії, нормалізації психоемоційного стану, зміцненню стресостійкості та слугують профілактикою емоційного вигорання. Такий підхід не лише запобігає накопиченню негативних емоцій, а й сприяє загальному поліпшенню психічного здоров'я та підвищенню ефективності професійної діяльності в умовах небезпеки та ризику.

Узагальнюючи результати аналізу, можна дійти висновку, що прояви агресії у працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану набувають специфічних форм, зумовлених як екстремальними умовами професійної діяльності, так і впливом зовнішніх стресогенних чинників. Агресія в такому контексті постає як двосічний феномен: за належного контролю вона може виступати джерелом професійної ефективності, однак у випадках порушення механізмів саморегуляції – перетворюється на загрозу як для правопорядку, так і для особистості самого правоохоронця. Особливу увагу слід приділити формуванню навичок емоційної саморегуляції, психоемоційної стійкості, а також впровадженню системної психологічної підтримки на всіх етапах професійної підготовки та служби. Це дозволить не лише мінімізувати ризики деструктивної агресії, але й сприятиме підвищенню загального рівня довіри до правоохоронних органів у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Галустян О.А., Захаренко Л.М., Юрченко-Шеховцова Т.І. Особливості професійного спілкування патрульних поліцейських з різними категоріями осіб. Методичні рекомендації. К. : НАВС, 2017. 40 с.
2. Ковач О.В. Психологічні засади легітимізованої агресії в професійній діяльності поліцейських. *Юридична психологія*. 2021. № 2. С. 28-35.
3. Теслик Н.М., Коляда М.В. Агресивність у структурі особистісних компетентностей патрульних поліцейських у період первинної підготовки. *Вісник національного університету оборони України*. 2018. № 1 (49). С. 95-102.